

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua тел. (044) 298-70-33

_____. _____. 20__ № _____

На № _____ від _____. _____. 20__

Міністру юстиції України

МАЛЮСЬЦІ Д.Л.

ПОДАННЯ

*Про запобігання порушенням
конституційного права
на особисту свободу*

Шановний Денисе Леонтійовичу!

У межах здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина мною було проведено аналіз законодавства та моніторинг практичного дотримання його вимог і виявлено проблему щодо практичної реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) в частині процедури звільнення особи з-під варті під заставу.

Зокрема, до мене надходять звернення від заставодавців та захисників ув'язнених осіб, за яких внесено заставу, про порушення прав на особисту свободу.

Наприклад, на початку цього тижня до мене звернувся адвокат А., який повідомив, що 08.10.2021 за його підзахисного Г. було внесено заставу (у день постановлення ухвали про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою із альтернативою застави), а заставодавцем доставлено оригінал платіжного доручення з відміткою банку до державної установи «Київський слідчий ізолятор», проте вказаний документ разом із ухвалою не був прийнятий, а ув'язненого Г. не було звільнено з-під варті.

09.10.2021 адвокатом повторно було надано вказані документи до державної установи «Київський слідчий ізолятор», проте працівник вказаної

УВ
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
№12096.2/21/27.4 від 13.10.2021
КЕП: Денісова Л. Л. 13.10.2021 13:15
5FB77F7B650371D04000000AF67000081E00000

установи відмовився приймати документ про внесення застави та вжити заходів щодо негайного звільнення Г.

Крім того, у межах реалізації функції національного превентивного механізму під час одного із візитів до ізоляторів тимчасового тримання Національної поліції України (далі – ІТТ) стало відомо про аналогічний випадок. Візит розпочався у понеділок і, зі слів одного із утримуваних, заставу було внесено у другій половині п'ятниці, відповідне платіжне доручення з відміткою банку захисник разом із ухвалою суду надавав черговому по ІТТ, однак у звільненні утримуваного було відмовлено через відсутність можливості перевірки фактичного зарахування коштів застави на відповідний рахунок територіального управління Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України).

Іншим прикладом є наведена у зверненні адвоката М. ситуація, що склалася із його підзахисним, якого утримували під вартою у державній установі «Львівська установа виконання покарань (№19)». Зокрема, він вказував на те, що 13.09.2021 ухвалою слідчого судді Галицького районного суду м. Львова його підзахисному К. було обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою із альтернативою внесення застави.

Адвокатом М. та сином К. після судового засідання о 13:43 13.09.2021 було внесено заставу. Одразу після цього адвокатом М. на офіційну електронну адресу державної установи «Львівська установа виконання покарань (№ 19)» було надіслано підписаний електронним підписом лист із усіма необхідними документами та квитанцією про внесення застави. Крім того, адвокатом М. додатково було отримано запит слідчого, адресований Територіальному управлінню державної судової адміністрації України в Львівській області, для повідомлення про те, чи надійшла застава за К.

Після цього адвокат М. звернувся до спеціальної частини державної установи «Львівська установа виконання покарань (№ 19)» для того, щоб дізнатися про час звільнення клієнта. Проте працівники спецчастини повідомили, що відповіді на запит слідчого їм не достатньо і вони нададуть власний запит до органів судової адміністрації щодо надходження застави та відмовились приймати в адвоката заяву із оригіналами квитанції про внесення застави, мотивуючи це тим, що закінчується робочий день, а протягом залишку робочого дня Територіальне управління ДСА у Львівській області не надасть відповідь. На зауваження адвоката М. про те, що робочий день ще не закінчився, а документ про внесення застави був надісланий на електронну пошту, і саме працівники установи попереднього ув'язнення зобов'язані були провести перевірку без його участі, останні повідомили, що порядку перевірки немає.

Усі наведені вище ситуації є прикладами порушень конституційного права особи, за яку внесено заставу, на особисту свободу. Основною причиною таких порушень є відсутність належно врегульованого механізму

взаємодії органів ДСА України та адміністрацій місць попереднього ув'язнення (слідчих ізоляторів та ізоляторів тимчасового тримання) щодо обміну інформацією про зарахування на спеціальний рахунок територіального управління ДСА України, яке здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності суду, який обрав запобіжний захід у виді застави, відповідної суми коштів.

Звертаю увагу, що в частині четвертій статті 202 КПК України передбачено, що підозрюваний, обвинувачений звільняється з-під варти після внесення застави, визначеної слідчим суддею, судом в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо в уповноваженої службової особи місця ув'язнення, під вартою в якому він перебуває, відсутнє інше судове рішення, що набрало законної сили і прямо передбачає тримання цього підозрюваного, обвинуваченого під вартою. Після отримання та перевірки документа, що підтверджує внесення застави, уповноважена службова особа місця ув'язнення, під вартою в якому знаходиться підозрюваний, обвинувачений, негайно здійснює розпорядження про його звільнення з-під варти та повідомляє про це усно і письмово слідчого, прокурора та слідчого суддю, а якщо застава внесена під час судового провадження, - прокурора та суд. Перевірка документа, що підтверджує внесення застави, не може тривати більше одного робочого дня.

Водночас у частині сьомій статті 182 КПК України визначено, що у випадках, передбачених частинами третьою або четвертою статті 183 цього Кодексу, підозрюваний, обвинувачений або заставодавець мають право у будь-який момент внести заставу у розмірі, визначеному в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Зауважую, що відповідно до пункту другого Порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 15, застава вноситься в національній грошовій одиниці на спеціальний рахунок територіального управління ДСА України, яке здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності суду, який обрав запобіжний захід у вигляді застави, або апеляційного суду, Вищого антикорупційного суду, який обрав такий запобіжний захід, відкритий у Казначействі в установленому законодавством порядку.

Із викладеного вбачається, що уповноважена службова особа місця ув'язнення, під вартою в якому утримується підозрюваний, обвинувачений, за якого внесено заставу, передусім має здійснити перевірку документа, що підтверджує внесення застави і така перевірка не може тривати більше одного робочого дня.

Звертаю увагу на пункт шостий Порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 15, який визначає, що платіжний документ з відміткою банку про виконання надається слідчому, прокурору, суду, який здійснює кримінальне провадження. Однак надання відповідних документів уповноваженим службовим особам місця ув'язнення для відповідної перевірки не передбачено.

При цьому наголошую, що сучасні банківські системи дозволяють відкликати платіж протягом декількох годин, тобто мати на руках відповідний платіжний документ з відміткою банку про внесення застави та фактично повернути кошти. Водночас належним підтвердженням внесення застави на спеціальний рахунок територіального управління ДСА України, яке здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності суду, який обрав запобіжний захід у вигляді застави, може слугувати саме інформація з відповідного підрозділу ДСА України.

Ураховуючи наведене, передбачена абзацом другим частини четвертої статті 182 КПК України перевірка уповноваженою службовою особою місця ув'язнення документа, що підтверджує внесення застави, жодним чином не врегульована, що створює як умови для незаконного утримання під вартою осіб, за яких внесено заставу, упродовж невизначеного часу з моменту фактичного внесення застави, так і ризики для уповноважених службових осіб місць ув'язнення щодо отримання підроблених документів про внесення застави.

На практиці механізм перевірки уповноваженою службовою особою місця ув'язнення документа, що підтверджує внесення застави, фактично такий: захисники осіб, за яких внесено заставу, звертаються до уповноважених службових осіб місць ув'язнення із заявою про внесення застави. Отримують від таких службових осіб паперовий запит до територіального органу ДСА України, в якому у відповідь на запит отримують довідку із підтвердженням внесення застави та повертають її до установи попереднього ув'язнення як підставу для звільнення свого підзахисного.

Повертаючись до зазначеного вище прикладу щодо державної установи «Київський слідчий ізолятор», зауважую, що заставу було внесено у п'ятницю, а наступним робочим днем Територіального управління ДСА України у Київській області є понеділок, тоді як установа попереднього ув'язнення фактично працює щодня, а КПК України чітко встановлює обов'язок звільнення особи з-під варти після внесення застави.

Окреслена ситуація стала наслідком невідповідності формулювань останнього речення абзацу другого частини четвертої статті 202 КПК України та частини сьомої статті 182 КПК України принципу правової визначеності законодавства як складової верховенства права.

Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, держава повинна вживати належних заходів для забезпечення можливості повної реалізації прав і свобод людини; з цією метою, зокрема законодавець, має забезпечувати ефективне правове регулювання, що відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини.

У своєму Рішенні від 27 лютого 2018 року № 1-рп/2018 Конституційний Суд України зауважив, що принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини.

У пункті 44 Доповіді «Верховенство права», схваленої Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційською комісією) на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року), зазначено, що принцип правової визначеності є ключовим у питанні довіри до судової системи і верховенства права; для досягнення цієї довіри держава повинна складати тексти законів так, щоб вони були доступними; держава також зобов'язана дотримуватися та застосовувати у прогнозований і послідовний спосіб ті закони, які вона ввела в дію; прогнозованість означає, що закон повинен, коли це можливо, бути оприлюдненим до його виконання і бути передбачуваним у тому, що стосується його наслідків; він має бути сформульований достатньо точно для того, щоб людина могла регулювати свою поведінку; парламентові не може бути дозволено зневажати основоположні права людини внаслідок ухвалення нечітких законів.

З огляду на наведене, з метою запобігання порушенням конституційного права на особисту свободу постає нагальна потреба у нормативно-правовому врегулюванні порядку взаємодії державних органів та установ під час практичної реалізації положень статей 182 та 202 КПК України в частині обміну інформацією про внесення застави, її зарахування на спеціальний рахунок відповідного органу ДСА України та інформування про це установи попереднього ув'язнення.

Ураховуючи викладене, керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

прошу:

1. Розглянути подання та вжити заходів щодо нормативно-правового врегулювання порядку взаємодії державних органів та установ під час практичної реалізації положень статей 182 та 202 КПК України в частині обміну інформацією про внесення застави, її зарахування на спеціальний

рахунок відповідного органу ДСА України та інформування про це установи попереднього ув'язнення.

2. Про результати розгляду подання та вжиті заходи повідомити мене у встановлений Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» строк.

Уповноважений

Людмила ДЕНІСОВА

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
№12096.2/21/27.4 від 13.10.2021
КЕП: Денісова Л. Л. 13.10.2021 13:15
5FBB77F7B650371D04000000AF67000081E00000